

Αντόνιο Γκράμσι: Ένα μυαλό που «δουλεύει» ακόμα

05

1, η μεταδημοκρατία

ρκής επανάσταση», γερμανική έκδοση, παραγκούρητη 1981, Fischer Verlag, σελ. 8-68, ιδίως ρητά σε σελ. 66).

2. Από την ηγεμονία στην μεταδημοκρατία

Ωμως, σήμερα, οφείλουμε να διαπιστώσουμε ότι το σύγχρονο αστικό κράτος ενέχει μια ριζικά τροποποιημένη λειτουργία της ηγεμονίας σε σχέση όχι μόνο με τον καιρό του Γκράμσι αλλά και με δύο δεκαετίες πριν από τον χρόνο μας. Κατά πρώτον, η κατάκτηση της κοινωνικής συναίνεσης αφορά πολύ λιγότερο τον δημόσιο χώρο και την πολιτική, ακόμη και με την έννοια της παραδοσιακής αστικής δημοκρατίας. Η συναίνεση στηρίζεται όχι σε μια εκδοχή, όπως αστική, του δημοσίου συμφέροντος και του «κοινού αγαθού» ανεξαρτήτως τάξεων, αλλά στην επιβολή του πιο ακραίου διοικητικού ατομικισμού, στην παντελή κυριαρχία των εμπορευμάτων στις ανθρωπίνες σχέσεις, στην κατάρνηση των κοινωνικών αγαθών και στην ιδιωτικοποίηση των πάντων, σε μια απόλυτη αγοραία αλτρουϊστική. Οι συναινέσεις δεν κατακτιούνται σε συλλογικές πρακτικές, συλλογικούς στόχους και συλλογικούς αγώνες (ακόμη και αστικούς) αλλά μέσα από πρακτικές της αγοράς και μέσα από την επιβολή της αγοράς σε όλα τα πεδία πάνω στην δημόσια πολιτική (βλ. την αγοραία αντίληψη για δικαιώματα). Φαίνεται σαν ο Άνταμ Μιθ ή ο Φρ. Χάγιεκ (κορυφαίος θεωρητικός του νεοφιλελευθερισμού) να έχουν επιβληθεί πάνω στον Μακιαβέλι.

Ακόμη, όμως, και στον αμιγώς πολιτικό χώρο των κοινοβουλευτικών δημοκρατιών, παρατηρούμε μια «ψευδοηγεμονική» λειτουργία: δεν επιτελείται μια *πραγματική* λειψιών από την εθνική και διεθνή αστική τάξη πάνω στα μεσαία και στα λαϊκά/εργατικά στρώματα και τάξεις. Αντίθετα, αυτό που λέγεται ψυχρά και κυνικά στους ηγεφορούς είναι ότι δεν υπάρχουν πραγματικά πολιτικές επιλογές, ότι η αγορά κεφαλαίου, εμπορευμάτων και κρατικών ανειών θα επιβληθεί έτσι κι αλλιώς, ανεξάρτητα από την επιλεγόμενη κυβέρνηση. Συνεπώς, η πολιτική συναίνεση δεν είναι ενεργητική, δεν συνδέεται με μια *θετική προσδοκία*, έχει απολύτως παθητικό και τεχνητό χαρακτήρα, όπως δείχνει και η συγκολλημένη αποχή από τις εκλογικές διαδικασίες. Πολύ περισσότερο που η επιβολή, χωρίς δυνατότητα εκλογικών επιλογών, της βούλησης του μονοπωλιακού και του ολυθεντικού κεφαλαίου κεφαλαίου και η αλληλεπίδραση κοινωνικής ισορροπίας και κοινωνικού συμβολαίου συγκροτούν πια μια επίταξη της (οικονομικής) βίας, που συρρικνώνει τον ηγεμονικό χώρο έναντι του

χώρου της γυμνής φυσικής βίας – φυσική βία δεν είναι μόνο η στρατιωτική/αστυνομική βία, είναι και η οικονομική και κοινωνική καταστροφή. Η μεταδημοκρατία διαστρέφει και συρρικνώνει την παραδοσιακή μορφή της ηγεμονίας. Αυτό, παρά τις αυταπάτες ορισμένων θεωρητικών των κοινωνικών κινήματων (π.χ. του R. Day), δεν οδηγεί σε μια δήθεν αποκεντρωμένη χειραφετητική πρακτική των κινήματων χωρίς ηγεμονική σύγκλιση, αλλά σε μια «ψευδοηγεμονική» και κορπορατίστικη ενίσχυση του κεφαλαίου έναντι πάντων. Σε μια μορφή κυριαρχίας, που ο Γκράμσι θα ονόμαζε πιο πολύ «συντεχνιακή» παρά «ηγεμονική» με την πιο στενή έννοια.

3. Η μεταδημοκρατία ως πολιτική χωρίς «ηθική υπεροχή»

Μια βασική διαφοροποίηση της μεταδημοκρατικής κρατικής συγκρότησης σε σχέση με την αστική δημοκρατία έως την δεκαετία του 1990 αφορά την *κυνική αναστροφή της πραγματικότητας*: το βλέπουμε καθαρά ακούγοντας τους βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ να μιλάνε για το 4ο Μνημόνιο. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι στην παραδοσιακή αστική δημοκρατία οι κυρίαρχες τάξεις μιλάγαν την γλώσσα της αλήθειας. Υπήρχε, όμως, μια ουσιαστική διαφορά: συναρθρώνοντας τα δικά τους κυρίαρχα συμφέροντα εν μέρει με τα συμφέροντα ή έστω τις πεποιθήσεις των κυριαρχούμενων πρότειναν ένα συλλογικό σχέδιο, το οποίο, συχνά, υπήρχε και στο δικό τους φαντασιακό και όχι μόνο στο φαντασιακό των «χειραγωγούμενων». Αυτό τους παρείχε, όντως, ένα «ηθικό πλεονέκτημα», ένα πλαίσιο αρχών, μια συνεκτικότητα. Σήμερα, η μόνη συνεκτικότητα είναι ο διάχυτος κυνισμός των «πάνω», που προσπαθεί να αντανάκλασθεί και σε έναν «κυνισμό των κάτω»: ο Μακρόν δοξάζεται, επειδή δεν είναι ούτε «αριστερός» ούτε «δεξιός» αλλά άνθρωπος των επιχειρήσεων, τραπεζίτης. Αυτή η ανταλλαγή κυνισμών και ελλείψεων επιλογών δημιουργεί την ανάγκη συχνά προσφυγής των λαϊκών τάξεων σε ακραίους προστατευτικούς βοναπαρτισμούς όπως του Τραμπ και σε αντίθετες στρατηγικές των «πάνω» να οργανώνουν πολύμορφα το ακραίο φιλελεύθερο Κέντρο ως απάντηση στο φάντασμα του νεοσυντηρητικού λαϊκισμού. Ένα πράγμα είναι σίγουρο: η βασική προσπάθεια του κεφαλαίου συνίσταται στο «τέλος της ηγεμονικής πειθούς» και στην απλή και βραχυχρόνια διαχείριση της ανοχής – *κερδίζοντας χρόνο (κατά την έκφραση του Β. Στρέεκ), πουλώντας «αντίμετρα», ασκώντας κορπορατίστικες*

αντιπαροχές, στήνοντας τον κοινωνικό αυτοματισμό και διαρρηγνύοντας τον κοινωνικό ιστό. Αποδιαρθρώνοντας και όχι ενισχύοντας την «εθνική αφήγηση», σε αντίθεση με ορισμένες εμμονικές «διεθνιστικές» αντιλήψεις. Το νέο αστικό έθνος είναι οι ολοκληρώσεις.

Η κρίση της «ηγεμονίας» ως οργάνωσης της κυριαρχίας είναι μια ιστορική κρίση της καπιταλιστικής κυριαρχίας, χωρίς ορατή αστική διέξοδο ή ορατή ακόμη ανατρεπτική στρατηγική. Μια «ορθόδοξη» μαρξιστική λογική θα μας πει ότι, αφού υπάρχει ο

ιστορικός αντικαταστάτης του κεφαλαίου, η μισθωτή εργασία, η ανατρεπτική λύση τελικά θα δοθεί. Αναπόφευκτα σχεδόν. Και, όμως, όχι. Εξακολουθούμε να πιστεύουμε, μαζί με τον Γκράμσι, ότι ένα εναλλακτικό πολιτικό και κοινωνικό σχέδιο είναι (ακόμη) ιστορικά ανοιχτό, ενδεχόμενο και αναγκαίο. Θα παλέψουμε γι' αυτό. Όμως, δεν θα χάσουμε από την οπτική μας ότι υφίσταται, όλο και πιο πολύ, και το αντίθετο ιστορικό ενδεχόμενο, εκείνο της βαρβαρότητας. Της απόλυτης «παθητικής επανάστασης», με τα λόγια του Γκράμσι.

Τα βιβλία του Αντόνιο Γκράμσι στα ελληνικά

Για τον Μακιαβέλι – εκδόσεις Ηριδανός

Γράμματα από τη φυλακή – εκδόσεις Ηριδανός

Πολιτικά Κείμενα (Η οικοδόμηση του Κομμουνιστικού Κόμματος) – εκδόσεις Οδυσσεάς

Ιστορικός Υλισμός (Τετράδια της φυλακής) – εκδόσεις Οδυσσεάς

Οι διανοούμενοι (Πρώτος Τόμος) – εκδόσεις Στοχαστής

Η οργάνωση της κουλτούρας (Δεύτερος Τόμος) – εκδόσεις Στοχαστής

Παρελθόν και παρόν (Τρίτος Τόμος) – εκδόσεις Στοχαστής

Τα εργασιακά συμβούλια και το κράτος της εργατικής τάξης (Τέταρτος Τόμος) – εκδόσεις Στοχαστής

Λογοτεχνία και εθνική ζωή (Πέμπτος Τόμος) – εκδόσεις Στοχαστής

Σοσιαλισμός και κουλτούρα (Έκτος Τόμος) – εκδόσεις Στοχαστής

Il Risorgimento (Έβδομος Τόμος) – εκδόσεις Στοχαστής

Για την αλήθεια ή για το να λέμε την αλήθεια στην πολιτική (Όγδοος Τόμος) – εκδόσεις Στοχαστής

Οι θέσεις της Λυών (Η Ιταλική κατάσταση και τα καθήκοντα του Κομμουνιστικού Κόμματος Ιταλίας) – εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

Αμερικανισμός και φορντισμός (τετράδιο 22) – εκδόσεις Α/συνεχεια

Το δένδρο του σκαντζόχοιρου – Ιστορικές Εκδόσεις / εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή

✓ Σήμερα, η μόνη συνεκτικότητα είναι ο διάχυτος κυνισμός των «πάνω», που προσπαθεί να αντανάκλασθεί και σε έναν «κυνισμό των κάτω»: ο Μακρόν δοξάζεται, επειδή δεν είναι ούτε «αριστερός» ούτε «δεξιός» αλλά άνθρωπος των επιχειρήσεων, τραπεζίτης. Αυτή η ανταλλαγή κυνισμών και ελλείψεων επιλογών δημιουργεί την ανάγκη συχνά προσφυγής των λαϊκών τάξεων σε ακραίους προστατευτικούς βοναπαρτισμούς όπως του Τραμπ και σε αντίθετες στρατηγικές των «πάνω» να οργανώνουν πολύμορφα το ακραίο φιλελεύθερο Κέντρο ως απάντηση στο φάντασμα του νεοσυντηρητικού λαϊκισμού